

УДК 332.146.2:631.147

Ю. Б. Заставний,
аспірант, Луцький національний технічний університет
ORCID ID: 0000-0002-9033-8018

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.7.125

ОРГАНІЧНЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ВИРОБНИЦТВО ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ: ФІНАНСОВО- ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ

Y. Zastavnyy,
postgraduate student, Lutsk National Technical University

ORGANIC AGRICULTURAL PRODUCTION AS A PRIORITY DIRECTION
OF DEVELOPMENT OF RURAL HOUSEHOLDS: FINANCIAL AND ECONOMIC ASPECTS

У статті розкривається роль органічного сільськогосподарського виробництва у збереженні сільського укладу життя та диверсифікації сільської економіки, виходячи з глобальних трендів нарощення обсягів виробництва сільськогосподарської сировини та продукції продовольства. Обґрунтовано доцільність активізації органічного сільськогосподарського виробництва як пріоритетного напрямку розвитку сільських домогосподарств, виходячи з природно-ресурсних та матеріально-технічних передумов їх розвитку. Встановлено, що органічне сільськогосподарське виробництво дасть змогу сільським домогосподарствам закріпитися на аграрних ринках та підвищити ефективність використання природно-ресурсного, кадрового та виробничо-технічного потенціалу. Дослідження показали, що у 2009—2017 роках сільські домогосподарства не володіли достатніми площами господарських споруд та приміщень для зберігання кормів і врожаю та утримання сільськогосподарських тварин, що звужує можливості цієї категорії сільськогосподарських товаровиробників на порядок збільшити потужності органічного землеробства та органічного скотарства. Доведено, що саме через розвиток місцевих програм, здійснення сертифікації органічної продукції, створення спеціалізованих ринків органічної продукції, розвиток сільського та екологічного туризму на основі використання органічних технологій та органічної сільськогосподарської продукції, створення прийнятних умов для кредитування проектів розвитку органічного землеробства та органічного скотарства буде забезпечено необхідні інституціональні, фінансові та кредитно-фінансові передумови для збільшення на порядок потужностей у секторі органічного сільськогосподарського виробництва. Встановлено, що регуляторний вплив держави на сегмент органічного сільськогосподарського виробництва має поєднувати як інструменти підтримки безпосередніх виробників органічної сільськогосподарської продукції, так і інструменти стимулювання розбудови інфраструктури ринку цієї продукції, зокрема в частині створення сучасних логістично-складських центрів. Обґрунтовано, що перспективною інституціональною формою консолідації ресурсів сільських домогосподарств щодо нарощення потужностей органічного землеробства та органічного скотарства виступає кооперація через створення заготівельних та збутових кооперативів, яка дасть можливість усунути перманентний інвестиційний дефіцит малих форм аграрного бізнесу та збільшити виробництво органічної сільськогосподарської продукції і прискорити її просування до цільового сегмента споживачів.

The article reveals the role of organic agricultural production in preserving the rural way of life and diversifying the rural economy, based on global trends in increasing the production of agricultural raw materials and food products. The expediency of activation of organic agricultural production as a priority direction of development of rural households,

based on the natural and resource, material and technical prerequisites for their development, is proved. It is established that organic agricultural production will allow rural households to gain a foothold in agricultural markets and increase the efficiency of using natural resources, human resources, and production and technical potential. Research has shown that in 2009—2017, rural households did not have sufficient areas of farm buildings and premises for storing feed and crops and keeping farm animals, which narrows the opportunities for this category of agricultural producers to increase the capacity of organic farming and organic cattle breeding by an order of magnitude. It has been proved that through the development of local programs, implementation of certification of organic products, creation of specialized markets for organic products, development of rural and ecological tourism based on the use of organic technology and organic agricultural products, the creation of acceptable conditions for crediting of projects of development of organic farming and organic cattle will be provided with the necessary institutional, fiscal and financial preconditions for the increase of the order of capacities in the sector of organic agricultural production. It is established that the regulatory influence of the state on the segment of organic agricultural production should combine both tools to support direct producers of organic agricultural products, and tools to stimulate the development of the market infrastructure of these products, in particular in terms of creating modern logistics and warehouse centres. It is proved that a promising institutional form of consolidating the resources of rural households to increase the capacity of organic farming and organic cattle breeding is cooperation through the creation of procurement and marketing cooperatives. This will make it possible to eliminate the permanent investment deficit of small forms of agricultural business, increase the production of organic agricultural products, and accelerate its promotion to the target segment of consumers.

Ключові слова: органічне сільськогосподарське виробництво, сільські домогосподарства, аграрний бізнес, кооперація, аграрні ринки, регуляторний механізм.

Key words: organic agricultural production, rural households, agricultural business, cooperation, agricultural markets, regulatory mechanism.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Розвиток сільських поселень в Україні на-пряму пов'язаний з ефективністю державної політики в частині підтримки окремих категорій сільськогосподарських товаровиробників, передусім сільських домогосподарств. Саме в секторі сільських домогосподарств зайнята переважна більшість сільського населення, тому від розширеного відтворення ресурсно-виробничого потенціалу даної категорії сільськогосподарських товаровиробників повною мірою залежать перспективи збереження сільського укладу життя як такого. Сільськогосподарські підприємства, які входять у вертикально та горизонтально інтегровані підприємницькі агроформування, намагаються максимальною мірою замінити використання ручної праці автоматизованими технологіями, що відповідним чином впливає на динаміку сільської зайнятості. Високий рівень концентрації фінансових ресурсів та розгалужена система управління фінансовими та матеріальними потоками, яка має місце у агрохолдингових утвореннях, надає їм значні переваги над малими та середніми формами аграрного бізнесу, тому останні мають зайняти ті ніші на аграрному ринку, де вони зможуть отримувати кон-

курентні переваги над іншими категоріями сільськогосподарських товаровиробників. Однією з таких конкурентних переваг є розвиток органічного сільськогосподарського виробництва, що дасть можливість сільським домогосподарствам виробляти якісну сільськогосподарську продукцію і забезпечувати розширене відтворення ресурсних передумов життєдіяльності сільського населення. Порівняно високий рівень капіталомісткості органічного сільськогосподарського виробництва не є найбільш привабливим видом діяльності для крупнотоварних сільськогосподарських товаровиробників, які переважно зорієнтовані на виробництво експортоорієнтованої рослинницької продукції.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Органічне сільськогосподарське виробництво в останні роки стало маркером кардинального переформатування сільської економіки загалом. Саме розвиток даного сегмента сільськогосподарського виробництва розглядається як результативний інструмент усунення комплексу проблем соціально-економічного розвитку сільських територій та забезпечення екологічної стійкості біогеоценозів. Під органічним сільським господарством К. Пилипенко ро-

зуміє спосіб землеробства, при якому особлива увага приділяється природі з найменшим впливом хімічних речовин на землі, наприклад, добрив, які можуть забруднювати водні шляхи [4, с. 49]. Виходячи з того, що на значній площі облогових земель у різних регіонах України тривалий період не використовувалися мінеральні добрива та хімічні засоби захисту рослин, наша країна має значні перспективи в частині нарощення потужностей, які передбачають виробництво сільськогосподарської продукції на основі використання органічних технологій.

На переконання Є. Милованова, органічне агровиробництво — найперспективніша нині модель розвитку сільського господарства. Це не що інше, як прикладна охорона навколишнього середовища. Воно поєднує в собі найдавніші практичні знання традиційного сільського господарства зі сучасними науковими досягненнями. Воно загалом вважається корисним для розвитку сільських територій завдяки своїй ролі в альтернативних харчових ланцюгах, позитивному впливу на агроландшафти та як екологічно безпечний спосіб виробництва [2, с. 90]. Виходячи з наведеного трактування, напрошується висновок про те, що саме органічне сільськогосподарське виробництво найбільшою мірою здатне забезпечити поєднання традиційних для певної території способів освоєння агроресурсного потенціалу та новітніх методів виробництва сільськогосподарської продукції, що у підсумку забезпечуватиме розширене відтворення природно-ресурсного потенціалу територій, які є ареалом здійснення сільськогосподарського виробництва.

Н. Новак розглядає органічне виробництво важливим засобом диверсифікації сільської економіки, що має суттєвий конкурентний потенціал у вітчизняних умовах господарювання для забезпечення відродження сільських територій, життєздатності сільських громад, консолідації зусиль товаровиробників з метою зниження сертифікаційних, транспортно-логістичних, рекламно-інформаційних витрат, витрат на переробку [3, с. 33]. Варто погодитись з таким підходом, оскільки в умовах поглиблення децентралізації сільські територіальні громади мають використовувати всі наявні резерви підвищення рівня капіталізації базової ланки сільської економіки, якою виступає сільськогосподарське виробництво. Екстенсивні та інтенсивні фактори, які традиційно використовувалися для збільшення фізичного об'єму сільськогосподарської продукції,

в теперішніх умовах здійснюють надзвичайно деструктивний вплив на довкілля, що підриває асиміляційний потенціал розвитку сільських територій в цілому. Тому органічне сільськогосподарське виробництво і є найбільш оптимальною моделлю господарювання у сільській місцевості.

Збереження сільського укладу життя зумовило доцільність обґрунтування нових пріоритетів диверсифікації сільської економіки, виходячи з глобальних трендів нарощення обсягів виробництва сільськогосподарської сировини та продукції продовольства. У ряді праць вітчизняних вчених обґрунтовується необхідність створення відповідних фінансово-економічних передумов для нарощення обсягів виробництва органічної сільськогосподарської продукції, що дасть можливість зміцнити сектор малого аграрного бізнесу та забезпечити підвищення рівня його капіталізації. Органічне сільськогосподарське виробництво розглядається також як дієвий засіб екологізації розвитку аграрної сфери в цілому та зміцнення стійкості агроландшафтів. На думку К.А. Пилипенко, у сучасних умовах господарювання виникає необхідність у забезпеченні виробництва екологічно безпечної продукції, яка б відповідала міжнародним вимогам, підтверджувалася відповідними сертифікатами. Оскільки виробництво органічної продукції є складовою частиною сталого розвитку аграрного сектора, його розвиток передбачає поєднання захисту довкілля, економічного зростання і соціального розвитку держави, що гарантуватиме населенню високу якість продукції як важливої складової продовольчої безпеки [4, с. 49]. Отже, органічне сільськогосподарське виробництво в нинішніх умовах виступає важливою детермінантою зростання не лише економічної та соціальної ефективності використання агроресурсного потенціалу, а й підвищення соціальної спрямованості сільськогосподарського виробництва загалом.

Є. Милованов, виходячи з передового європейського досвіду нарощення потенціалу органічного сільськогосподарського виробництва зазначає, що ключовим акцентом впровадження Спільної аграрної політики Європейського Союзу стало органічне сільське господарство, яке, по суті, передбачає збалансований підхід до функціонування систем агровиробництва та спрямоване на сталий розвиток сільських територій. Органічне сільське господарство — це спосіб ви-

робництва, який передбачає гармонійний зв'язок людей та їхнього середовища функціонування, зрівноважує найкращі сільськогосподарські практики з довкіллям. Воно має комплекс переваг, які спроможні вивести параметри розвитку сільських територій на якісно вищий рівень соціально-економічної та екологічної ефективності [2, с. 87]. Підхід Є. Милованова базується на тому, що необхідно поступово відходити від вузькогалузевого підходу щодо організації сільськогосподарського виробництва, а розглядати нарощення виробництва сільськогосподарської продукції через призму ощадливішого та невиснажливого використання всіх складових агроресурсного потенціалу — земельних, водних, лісових ресурсів, а також природних умов та нересурсних корисностей довкілля.

Важливою складовою нарощення обсягів виробництва органічної сільськогосподарської продукції є також розбудова інфраструктури ринку цієї продукції, яка забезпечуватиме прискорене нарощення органічних потужностей як у сфері землеробства і скотарства, так і в сфері переробки сільськогосподарської сировини, а також спростить просування органічної продукції до кінцевого споживача. На думку О. Маслак, внутрішній ринок органічної продукції є малорозвиненим. Його основними характеристиками є відсутність достатньої кількості сертифікованих складів, переробних підприємств, а також посередницьких структур, що загалом ускладнює організацію заготівель, переробку та постачання органічної продукції. Окрім того дрібнотоварні виробники із власною продукцією залишаються поза основними заготівельно-збутовими ланцюгами товарних поставок на внутрішньому ринку [1, с. 281]. З огляду на сказане, регуляторний вплив держави на сегмент органічного сільськогосподарського виробництва має поєднувати як інструменти підтримки безпосередніх виробників органічної сільськогосподарської продукції, так і інструменти стимулювання розбудови інфраструктури ринку цієї продукції, зокрема в частині створення сучасних логістично-складських центрів.

Недостатньо обґрунтованими є авторські підходи щодо надання пріоритету розвитку органічного сільськогосподарського виробництва для окремих категорій сільськогосподарських товаровиробників, передусім для сільських домогосподарств, що не дає можливості повною мірою розкрити інституціональні передумови перманентного нарощення масштабів впровадження екологічно безпечних тех-

нологій у сільськогосподарському виробництві з огляду на фінансові та екологічні обмеження.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування перспективних напрямів та розгляд фінансово-економічних аспектів активізації органічного сільськогосподарського виробництва у секторі сільських домогосподарств, виходячи зі структурних зрушень у вітчизняному аграрному секторі в останні роки та базових положень Спільної аграрної політики Європейського Союзу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Прискорене зростання населення планети поставило на порядок денний важливе завдання, яке полягає в нарощенні обсягів виробництва продукції продовольства як за рахунок інтенсивних, так і екстенсивних факторів. Однак загострення екологічних протиріч, які пов'язані з нарощенням потужностей у сільськогосподарському виробництві і збільшенням навантаження на агроландшафти, змушує розглядати альтернативні варіанти розвитку сільськогосподарського виробництва на окремих територіях. На сучасному етапі розвитку землеробства та рівня продовольчої безпеки, на думку Н. Новак, значної актуалізації набувають новітні розробки в галузі альтернативного сільського господарства, збереження природних ресурсів і передусім основного засобу виробництва — землі. Водночас незаповнена місткість ринку органічної продукції та майже необмежений потенціал для розвитку екологічного виробництва створюють всі необхідні передумови для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників [3, с. 30]. Тобто найбільш дієвим методом альтернативного сільськогосподарського виробництва розглядається органічне сільськогосподарське виробництво, яке, з одного боку усуває синдром споживацького використання природних ресурсів, а з іншого — сприяє покращенню ефективності виробничо-господарської діяльності, що досягається за рахунок вищих цін на екологічно безпечну органічну сільськогосподарську продукцію.

Тому й не дивно, що останніми роками серед населення планети спостерігається збільшення споживання органічної продукції, що позитивно впливає як на здоров'я людей, так і на зміцнення продовольчої безпеки. Інструментами зміцнення продовольчої безпеки є виробництво органічних продуктів з матері-

алів, виготовлених органічним сільським господарством та з використанням сучасних органічних методів сільського господарства відповідно до стандартів органічного виробництва [4, с. 49]. Більше того, трансформація методів ведення сільськогосподарського виробництва в сторону використання екологічно безпечних та ґрунтозахисних технологій сприяє вчасному та розширеному відтворенню ґрунтового покриву, що дає підстави прогнозувати масштаби та ефективність сільськогосподарського виробництва на далекострочову перспективу.

Водночас ведення органічного сільськогосподарського виробництва потребує більших питомих витрат порівняно з традиційним сільськогосподарським виробництвом. За інформацією К. Пилипенко, органічні продукти на 50—100 % є дорожчими, ніж звичайні. Це пов'язано з нижчою врожайністю органічних сільськогосподарських культур, на яку погоджуються фермери. Крім того органічне виробництво є дрібнотоварним бізнесом [4, с. 49]. З цим підходом варто погодитися і врахувати особливості ведення органічного сільськогосподарського виробництва при формуванні набору регуляторних інструментів підтримки сільськогосподарських товаровиробників, оскільки відмовившись від застосування мінеральних добрив та хімічних засобів захисту рослин товаровиробник недоотримає частини врожаю, що також несе певні ризики для ефективності виробничо-господарської діяльності, якщо не буде забезпечено належне просування органічної сільськогосподарської продукції до цільового сегменту споживачів.

Виходячи з пріоритетності збереження сільського укладу життя та прискорення темпів соціально-економічного піднесення сільських населених пунктів, не потрібно залишати поза кадрам проблему упередження комплексу екологічних проблем, що найбільшою мірою зумовлені перманентним збільшенням посівних площ сільськогосподарських культур, які мають експортну орієнтованість. Також монопольне становище крупних сільськогосподарських товаровиробників не стимулює їх впроваджувати технології, які упереджують виснаження ґрунту та підземних і поверхневих вод. Загалом основними причинами погіршення екологічної ситуації у сільській місцевості є: відсутність прогресивних технологій агровиробництва; недотримання науково обґрунтованих сівозмін із переважанням монокультур (передусім соняшнику, кукурудзи, ріпаку) у багатьох підприємствах, особливо агрохолдингах;

низькі норми внесення органічних добрив; надмірне використання синтетичних засобів захисту рослин та мінеральних добрив; відсутність технологій боротьби з ерозійними процесами, закисленням, засоленням і техногенним забрудненням земель [2, с. 88].

Якраз регуляторна підтримка проектів збільшення потужностей органічного сільськогосподарського виробництва і дасть можливість вирішити переважну більшість перерахованих екологічних проблем і забезпечити необхідну трансформацію екстенсивно-інтенсивного типу ведення сільськогосподарського виробництва у невиснажливий тип, який базується на екологізації землеробства, скотарства, кормовиробництва та первинної переробки сільськогосподарської сировини.

Виходячи з того, що органічне сільськогосподарське виробництво через меншу врожайність, вищу капіталомісткість та трудомісткість у теперішніх умовах не є пріоритетним напрямом діяльності крупнотоварних сільськогосподарських підприємств, а фермерський рух в Україні так і не набув необхідних масштабів, найбільш ефективним застосування органічних технологій буде у секторі сільських домогосподарств. Сільські домогосподарства забезпечують майже половину виробництва сільськогосподарської продукції в цілому по Україні, використовують, як правило ручну працю, не мають значних земельних масивів, більше того належні їм земельні наділи відзначаються високим рівнем фрагментарності. Сільські домогосподарства не мають необхідних передумов для того, щоб повноцінно конкурувати з крупнотоварними сільськогосподарськими виробництвами в частині виробництва продукції на основі застосування традиційних технологій (внесення мінеральних добрив, використання хімічних засобів захисту рослин та для боротьби зі шкідниками тощо). Виходячи зі світових та європейських трендів розвитку ринків органічної продукції, українські сільські домогосподарства мають реальні шанси та відповідні природно-ресурсні передумови для того, щоб на порядок збільшити обсяги органічного сільськогосподарського виробництва і тим самим підвищити рівень капіталізації свого бізнесу.

Водночас цей сектор сільськогосподарських товаровиробників потребує суттєвої державної підтримки як через надання прямої і непрямої фінансової допомоги, так і через відповідне консультативне супроводження. Стагна-

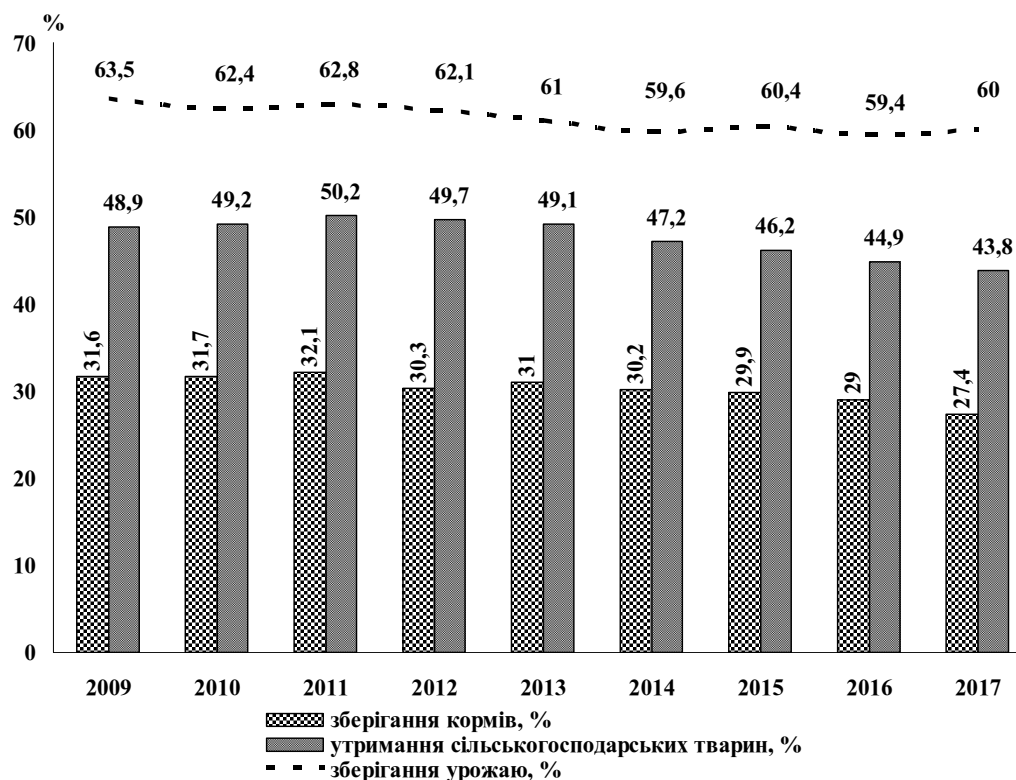

Рис. 1. Наявність господарських споруд і приміщень у сільських домогосподарствах у 2009—2017 роках

Джерело: за даними Державної служби статистики України.

ція національної економіки, яка отримала імпульси у 2008 році (наслідки глобальної фінансової кризи) та в 2013—2014 роках (початок військового протистояння на Сході України) призвела до тотального інвестиційного дефіциту, особливо в секторі малих та середніх виробників сільськогосподарської продукції. Це не дає можливості сільським домогосподарствам самостійно розбудувати необхідну для повноцінного ведення органічного сільськогосподарського виробництва (виробництво та зберігання продукції) матеріально-технічну базу. За період 2009—2017 років сільські домогосподарства України не володіють достатніми площами господарських споруд і приміщень, які дозволили б перманентно нарощувати обсяги органічного сільськогосподарського виробництва та отримувати максимальну вигоду від цього, тому що така вигода досягається за умови відповідного зберігання даної продукції і її виведення на ринок у період пікових висхідних цінових коливань.

Динаміка господарських споруд та приміщень у сільських домогосподарствах у 2009—2017 роках дає підстави констатувати таке: менше половини сільських домогосподарств мають необхідні площі для утримання сільськогосподарських тварин. Якщо у 2009 році питома вага

сільських домогосподарств, яка мала господарські споруди та приміщення для утримання сільськогосподарських тварин, складала 48,9%, у 2014 році — 47,2%, то у 2017 році — 43,8% (рис. 1).

Тобто спостерігається згортання можливостей сільських домогосподарств утримувати сільськогосподарські тварини, що свідчить про погіршення умов для виробництва органічних добрив та забезпечення комплексності ведення сільськогосподарського виробництва в цілому, що у підсумку також звужує потенціал нарощення органічного землеробства та скотарства.

Загалом лише кожне третє сільське домогосподарство має споруди та приміщення для зберігання кормів, що особливо ускладнює ресурсне забезпечення розвитку органічного скотарства. Якщо у 2009 році питома вага сільських домогосподарств, які мали можливість зберігати корми, складала 31,6%, у 2014 році — 30,2%, то у 2017 році — 27,4%. Фактично лише 6 з 10 сільських домогосподарств мають матеріально-технічні можливості зберігати урожай, що також підриває перспективи розширеного відтворення органічного сільськогосподарського виробництва, оскільки змушує виробників сільськогосподарської продукції продавати

врожай відразу після його збору, коли ціни на ринку є мінімальними. У підсумку це позбавляє сільські домогосподарства навіть критично необхідних доходів, що даватимуть змогу оновлювати основні засоби та вчасно поповнювати обігові кошти. Якщо у 2009 році сільські домогосподарства, які мали господарські споруди та приміщення для зберігання урожаю, складали 63,5% від загальної кількості сільських домогосподарств, у 2014 році — 59,6%, то у 2017 році — 60%.

Виходячи з недостатності господарських споруд та приміщень у сільських домогосподарствах, необхідних для зберігання кормів та врожаю, а також для утримання сільськогосподарських тварин, потребує формування державний регуляторний механізм стимулювання нарощення органічного сільськогосподарського виробництва, зокрема в секторі сільських домогосподарств, що виступатиме складовою існуючої системи державної підтримки сільського господарства. Відправним пунктом у формуванні такого регуляторного механізму виступає позиція Є. Милованова стосовно того, що на локальному та національному рівнях розвиток органічного сільського господарства має виступати одним з основних стратегічних пріоритетів піднесення сільської місцевості через залучення сільських громадян та споживачів до прийняття важливих управлінських рішень місцевого значення в частині розширення ареалу нарощення обсягів органічного землеробства та органічного скотарства. Місцеві органи влади повинні створювати позитивні умови для розвитку органічного сільського господарства у своєму регіоні через: прийняття відповідної програми розвитку органічного виробництва в регіоні, яка передбачала б, зокрема, компенсацію витрат на сертифікацію, придбання органічного насіння тощо; організацію щоденних і тижневих органічних фермерських ринків у містах; сприяння розвитку агроекотуризму; освіту й просвітництво молодих поколінь щодо тісного зв'язку між органічним сільським господарством, екологією та їхнім повсякденним харчуванням [2, с. 96—97]. Саме через розвиток місцевих програм, здійснення сертифікації органічної продукції, створення спеціалізованих ринків органічної продукції, розвиток сільського та екологічного туризму на основі використання органічних технологій та органічної сільськогосподарської продукції, створення прийнятних умов для кредитування проектів розвитку органічного землеробства та органічного скотарства буде забезпечено необхідні інституціональні, фінансові та кредит-

но-фінансові передумови для збільшення на порядок потужностей у секторі органічного сільськогосподарського виробництва.

Водночас сільські домогосподарства відзначаються доволі низьким рівнем концентрації фінансових ресурсів і відповідно є обмеженими в частині створення виробничо-технічних умов для налагодження індустрії органічного сільськогосподарського виробництва як щодо вирощування сільськогосподарських культур на основі органічних технологій, вирощування сільськогосподарських тварин на основі використання органічних кормів, так і в частині первинної переробки органічної сільськогосподарської сировини. За таких умов необхідно створювати сучасні інституціональні форми активізації органічного сільськогосподарського виробництва, які дадуть можливість консолідувати потенціал сільських домогосподарств. Окремими вітчизняними вченими та практиками висловлюється думка стосовно необхідності створення на базі сільських домогосподарств кооперативних утворень. На думку О. Маслак, кооперація є формою об'єднання виробників, яка надає їм можливість конкурувати у жорстких економічних та політичних умовах сьогодення з великими аграрними компаніями. Особливо це стосується фермерів та особистих селянських господарств, які вирішили об'єднатися для налагодження постійного збуту своєї продукції споживачам. Це досить актуально саме в органічній сфері, оскільки останніми роками спостерігається поява все більшої кількості дрібних виробників, які мають бажання не експортувати свою продукцію, а реалізовувати її на внутрішньому ринку, задовольняючи потреби місцевих споживачів [1, с. 276].

Значні площі земель, які знаходяться у користуванні сільських домогосподарств і тривалий період не піддавалися хімізації, створюють сприятливі природно-ресурсні передумови для суттєвого збільшення масштабів органічного сільськогосподарського виробництва і в разі консолідації потенціалу окремих сільських домогосподарств на основі їх кооперації органічне сільськогосподарське виробництво стане вагомим фактором соціально-економічного піднесення сільських територій та структурної перебудови сільської економіки. Якщо в частині виробництва експортоорієнтованої сільськогосподарської продукції, вирощеної на основі традиційних методів (застосування мінеральних добрив та хімічних засобів захисту

рослин), сектор сільських домогосподарств не здатний скласти конкуренцію сектору крупнотоварних виробництв, то в частині виробництва органічної рослинницької та тваринницької продукції сільські домогосподарства мають значні конкурентні переваги.

ВИСНОВКИ

І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Дослідження показали, що сектор сільських домогосподарств має найбільш сприятливі передумови для розвитку органічного сільськогосподарського виробництва у зв'язку зі значними площами земель, де тривалий період внаслідок стагнації аграрного сектора не застосовувалися мінеральні добрива та хімічні засоби захисту рослин. Саме розвиток органічного землеробства та органічного скотарства дасть можливість сільським домогосподарствам закріпитися на аграрних ринках, оскільки в частині виробництва сільськогосподарської продукції, вирощеної на основі традиційних методів, малі форми аграрного бізнесу не здатні конкурувати з крупнотоварними сільськогосподарськими виробництвами. Для стимулювання процесів налагодження виробництва органічної сільськогосподарської продукції має бути сформований регуляторний механізм підтримки суб'єктів органічного землеробства та органічного скотарства через його умонтування в існуючу систему фінансово-економічної підтримки сільського господарства загалом. Обсяги виробництва органічної сільськогосподарської продукції сільськими домогосподарствами зростатимуть прискореними темпами за умови, коли вказані сільськогосподарські товаровиробники будуть об'єднуватися у збутові чи заготівельні кооперативи, які забезпечать необхідну консолідацію фінансових та матеріально-технічних ресурсів для налагоджен-

ня виробництва органічної рослинницької та тваринницької продукції.

Література:

1. Маслак О.М. Дослідження проблем розвитку кооперації на ринку органічної сільськогосподарської продукції в Україні. Економіка та управління національним господарством. 2017. № 9. С. 276—281.

2. Милованов Є. Значення органічного сільського господарства у системі розвитку сільських територій. Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія: Економіка АПК. 2018. № 25. С. 87—98.

3. Новак Н.П. Принципи та конкурентні переваги розвитку органічного сільськогосподарського виробництва в Україні. Агросвіт. 2016. № 9. С. 30—33.

4. Пилипенко К.А. Органічне виробництво як інструмент зміцнення продовольчої безпеки. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2017. № 4 (40). С. 48—52.

References:

1. Maslak, O.M. (2017), "Research of problems of development of cooperation in the market of organic agricultural products in Ukraine", *Ekononika ta upravlinnia natsional'nym hospodarstvom*, vol. 9, pp. 276—281.

2. Mylovanov, Ye. (2018), "The importance of organic agriculture in the system of rural development", *Visnyk L'vivs'koho natsional'noho ahrarnoho universytetu. Serii : Ekonomika APK*, vol. 25, pp. 87—98.

3. Novak, N.P. (2016), "Principles and competitive advantages of development of organic agricultural production in Ukraine", *Ahrosvit*, vol. 9, pp. 30—33.

4. Pylypenko, K.A. (2017), "Organic production as a tool for strengthening food security", *Visnyk Berdians'koho universytetu menedzhmentu i biznesu*, vol. 4 (40), pp. 48—52.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2020 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА